

A CSAPADÉKVÍZ – MINŐSÉGÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK ÉS AZOK HATÁSAINAK ELEMZÉSE

PROF. EMERITA DULOVICS DEZSŐNÉ DR., DR. CSAPÁK ALEX PHD.

Kulcsszavak: csapadékvíz minősége, befolyásoló tényezői, hazai és nemzetközi mérési eredmények, összehasonlító értékelés

A települési csapadékvíz-gazdálkodásban a felhasználás lehetősége és módja nagy részben függ a csapadékvíz mennyiségétől és minőségétől. Jelen tanulmányban elsősorban a hazai csapadékvíz minőségi vizsgálatok eredményeit ismertetjük, illetve azokat vetjük össze néhány nemzetközi eredménnyel.

A csapadékvíz minőségét befolyásoló tényezők

A csapadékvíz minősége számos tényezőtől függ. Jellemzőit nagymértékben befolyásolja, hogy a természetes és/vagy a mesterséges hidrológiai körfolyamat melyik szakaszában vizsgáljuk azokat:

- a légtérben,
- a tetőfelületeken,
- a vízgyűjtő-területi lefolyásban,
- a közlekedési pályákon,
- települések belterületen,
- a decentralizált és/vagy a centralizált tárolókban.

A csapadékvíz minőségét alapvetően befolyásolja a vizsgálat helyszínéül választott terület

háttérszennyezettsége. Értelmszerűen más eredményekre számíthatunk egy nagyvárosban, mint vidéki környezetben.

A fentieken túlmenően érdemes megvizsgálni a hőmérsékleti tényezők, a légtérben létrejövő áramlások, a tartózkodási idő, stb. hatását is. Fontos azt is megjegyezni, hogy a szélsőséges események – mint pl. a villámárvizek – jelentősen befolyásolják a lefolyó csapadékvíz minőségét.

A csapadékvíz minősége a légtérben

A nagyvárosok, iparvidékek területén lehulló csapadék már a földet érés előtt számottevő szennyeződést tartalmazhat. Ezt különböző anyagok (pl. a légkörből beoldódó kén- és nitrogén-vegyületek, porszennyeződés) és energiák (hő-, fény-, radioaktív-sugárzás) légtérbe kerülése okozhatja. Az ipar, a közlekedés és a lakossági fűtésteknika által kibocsátott szennyeződések erősíthetik a csapadékvizeket természetes körülmények között is gyakorta jellemző enyhén savas jellegét (Csapák, 2009). A szennyezőanyagok a légtérben jelentkező áramlási folyamatok eredményeképp

pen nemcsak lokálisan (emisszió folytán), de nagy távolságokról szállítva (transzmisszió következtében) is okozhatják a csapadékminőség szennyezettségének változását (imisszióját). Az előzőkből következik, hogy a légköri szennyezettség időben és térben változó folyamat, és átlagos paraméter értékekkel nehezen jellemezhető, ezért a légtéri csapadékok is ehhez hasonló változásokat mutatnak (Batizné, Ferdinánd J. in Dulovicsné et Telekes, 2007).

A csapadékvíz minősége a tetőfelületeken

A csapadékvíz települési gyűjtése és felhasználása szempontjából az egyik legfontosabb vízkészlet a tetőről gyűjtött esővíz és hólé. A tetőről lefolyó csapadékvíz ugyanis kevésbé szennyezett, mint az utakról lemosódó víz, mivel a légtérbeli szennyeződésen túlmenően csak a tetőfelületekről származó anyagok terhelik. A tetővíz az erősen szennyező gépjármű közlekedéssel elvileg nem kerülhet kapcsolatba, bár megvannak ennek is a maga transzmissziós korlátai.

A tetőkre lerakódó szennyeződés sokféle lehet. Összetevődhet a levegőben szálló porból kiülepedő nehézfémekből, növényvédő-szerekből, növényi eredetű szennyeződések (mindenekelőtt falevelekből), madarak és bogarak tetemeiből, madárürülékből, stb. Ezek egy része a szerves anyagok bomlása következtében

mikrobiális hatásokat is eredményezhet. Szennyeződést okozhat a tetőhéjazat anyaga is. Ezzel kapcsolatban az **1. táblázat** szerinti várható hatásokkal lehet számolni: MSZ EN 16941-1: A keletkezés helyén hasznosító, nem ivóvízellátó rendszerek 1. rész. Csapadékvíz hasznosító rendszerek c. európai-magyar szabványban (CEN 2016). (Dulovicsné, 2016)

A bitumenes anyaggal fedett tetőkről lefolyó vizek minőségét Horváth (2011) elemezte Budapesten. A vizsgálat alapján megállapítható volt, hogy a bitumenes tetőfelületről lefolyó vizek pH-ja kisebb, mint a légköri csapadéké. A kutatás az első szennyezés-hullám („first flush”) esetén követte nyomon a vezetőképességet, az átlátszóságot, a lebegő- valamint a szerves anyagok mennyiségének alakulását, és megállapította, hogy ezek nagysága a csapadékot megelőző száraz periódus hosszától függ. A minták nagy szerves anyag-tartalomra utaltak és a héjazati anyagból származó, jelentős mennyiségű kioldódó PAH összetevőt lehetett kimutatni.

Figyelemreméltó vizsgálatot végeztek magyar kutatók (Horváth et Buzás, 2013) a fémtetőről lefolyó vizek cink és réz koncentrációkra vonatkozóan is. Megállapították, hogy a tetővíz cink és réztartalma függ a tetőre hulló csapadék fémtartalmán túlmenően a tető korróziójától,

Tető héjazata	Várható hatás
Zöld tető	Elszíneződés
Bitumenes vagy, kátrányos fedés	Elszíneződés, szénhidrogén lemosás
Azbesztcement	Szállkiválás
Réz- vagy cinkfedés	Nehézfém koncentráció
Érdes felületek (pl. Bramac)	Szilárd anyagok

1. táblázat Tetőhéjazat szennyező hatása a tetőn összegyűlő csapadékvízre

és befolyásolja azt a tető hajlásszöge továbbá a csapadék intenzitása is. A cink lefolyását 1,1–8,4 mg/m² értékben mérték a first flushban, és átlagosan 3,8 mg/m² értékben határozták meg. Az éves cinklefolysást 0,7 g/m²*év-re becsülték és a réz lefolyását 0,009 mg/mm².d nagyságrendben határozták meg.

A csapadékvíz minősége a vízgyűjtő-területi lefolyásban

A vízgyűjtő-területi lefolyás során a terület tulajdonságai, valamint az ott folyó tevékenységek nagyban befolyásolják az összegyűlekező csapadékvíz minőségét. Ebből a szempontból meghatározó lehet a kül- illetve belterületi lefolyás, a természetes- illetve a mesterséges- (urbanizált területi) hidrológiai körfolyamat.

A külterületi lefolyás során a víz elsősorban a közlekedési eszközök szennyezőanyag kibocsátása miatt és/vagy a mezőgazdasági művelés során szennyeződik. E két szennyező forrás az összegyűlekező vizek eltérő használatát teszi szükségessé. Ezért érdemes különbséget tenni a természetes vízgyűjtőkről lefolyó vizek között a szerint, hogy közlekedési funkciójú, vagy mezőgazdasági felhasználású területről származnak. (Gayer et Ligetvári, 2007, Buzás et Budai, 2008, Buzás, 2009, Budai et Clement, 2011).

A mezőgazdasági művelés alatt álló területeken a talaj jellegétől és a domborzati viszonyoktól függően eltérő nagyságrendet képviselhet az erózió okozta lebegtetett és görgetett hordalék mennyisége és aránya. Továbbá az erózióhoz köthető más szennyezők lefolyása is, mivel ezek gyakran a lemosott részecskékhez tapadva jutnak a vízbe. A művelés alatt álló területeken az agrotechnika sajátosságai, a tápanyag utánpótlás jellege befolyásolja a

szerves-, a nitrogén-, a foszfor-, a kálium- és a bakteriális eredetű szennyezés jellemzőit, míg a kemizáción alapuló növényvédelem a toxikusnak tekinthető peszticid és herbicid összetevőket. Fontos megemlíteni az állattartó telepekről lemosódó szerves és bakteriális szennyezést is (Katona, 1989). Mindezek egyértelműen arra utalnak, hogy az adott terület jellemzői és a használat módok alapvetően befolyásolják a lefolyó csapadékvíz szennyezettségének konkrét mutatóit.

A csapadékvíz minősége a közlekedési pályákon

A közúthálózatról származó szennyeződés igen összetett. Ez egyrészt a forgalom következtében keletkező, másrészt a forgalombiztonság megteremtésének következményeiből származó hulladékból áll. A közlekedés során keletkező főbb szennyezőanyagok: a gépkocsi abroncsok morzsaléka, a járművekhez használatos folyadékok cseppvesztése, az üzemanyag elégetésének termékei, a fékbetétek és a fém-alkatrészek morzsaléka, és az egyéb hulladékok, amelyek főként a közlekedő emberek helytelen magatartása miatt jutnak a közutakra. Az útburkolatra kiszóródó forgalmi eredetű nehézfém részecskék térbeli eloszlását több tényező is befolyásolja: függ a kibocsátó források (járművek) jellegétől, a szennyeződéseket az út felületéről eltávolító mechanizmusoktól (a járművek menetszelétől, a természetes légmozgástól) illetve más helyi adottságoktól (például a szemcsék csapdázottságának lehetőségét befolyásoló burkolati egyenlőtlenségektől – gödröktől, mélyedésektől). A fékbetétek kopásából származó fémek jellemzően: a Cu, Sb, Pb. A gumiköpeny gördülési kopásából származó fémek pedig: a Zn, Cd (Budai et Clement, 2011). Az autópályák burkolatáról lefolyó csapadékvíz a forgalom nagyságától és összetételétől

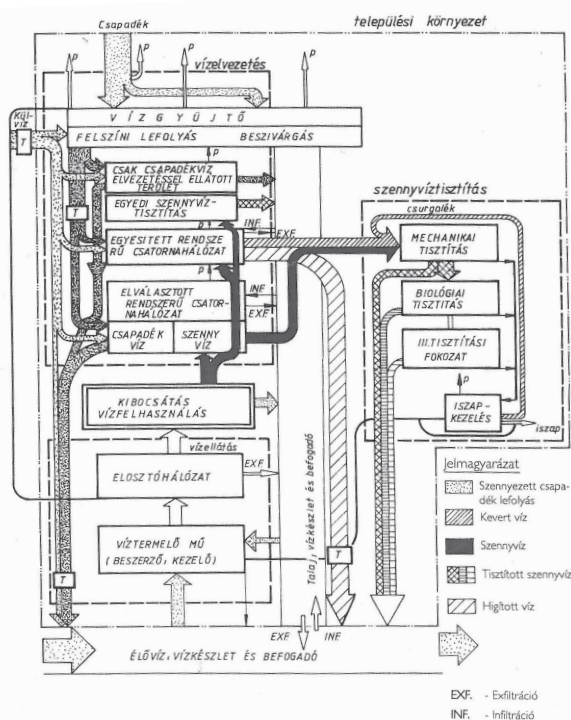
függően jelentősen szennyeződhet. Tipikus szennyezők a TPH-k és a PAH-ok, valamint a nehézfémek egy csoportja, melyek a finom, kvázi-kolloidális méretű szilárd szemcsékhez kötődnek (Buzás et Budai 2008, Buzás, 2009),

A csapadékvíz minősége települések belterületén

A települések beépített területéről (a lakóterületekről, ipari övezetekről) és a belterületi utakról lefolyó csapadékvizek szennyezettsége régóta ismert. A települési hidrológiai körfolyamat számos elemből áll – ennek főbb egységeit az **1. ábra** szemlélteti. A meglehetősen összetett rendszer sok szennyező forrással jellemezhető (Dulovicsné, 1986. in: Markó et al. 1986, Dulovicsné, 2008, 2011).

A települések belterületén a lefolyó csapadékvíz minőségére közösen hatnak azok a tényezők, amelyekről – részben – már szóltunk a közlekedési területek és a tetőfelületek kapcsán is. Befolyásoló tényező a levegő szennyezettsége, a gépjárművekből származó emissziók, a növényi szennyezők, az állati ürülék, a szilárd anyagok törmeléke, a különböző eldobált hulladékok, a közlekedési területek síkosság mentesítését szolgáló csúszásgátló anyagok stb.. Jellegzetes települési szennyeződési folyamat az egyesített csatornarendszerek, illetve az elválasztott szennyvíz-csatornahálózatok idegenvíz túlfolyása, továbbá a nem csatornázott területeken egyedi szennyvíztárolók, vagy kisberendezések túlterhelésekor a szabadba kerülő fekáliával szennyezett víz. A burkolt települési területekről lefolyó vizek nehézfém, szénhidrogén származék, nitrogén- és foszforvegyület, illetve lebegtetett hordalék tartalma jelentős lehet, ami korlátozza ezek újrahasznosítását. Csak ott lehet ezeket öntözésre felhasználni, ahol csekély szennyezőanyag terhelés éri a lefolyó csapadékvizet, pl. zárt parkok sétányait, sportpályáknál. A parkolókról lefolyó csapadékvíz olaj és hordalékfogás után használható –elsősorban gépjárművek mosására. Grazban pl. a villamosok mosására használják fel ezeket a vizeket. A belterületen összegyűlekező csapadékvizeket tűzi-víz tárolásra is igénybe vehetik.

A belterületi lefolyásnál is meg kell említeni az első szennyezés-hullám (first flush) jelenségét, melyet célszerű hasznosításkor leválasztani. Ez a jelenség a száraz időben felhalmozódó szennyeződés első csapadékhullám által kialakuló, kezdeti, felületi lemosását jelenti; és Gayer et Ligetvári (2007) szerint a szennyezőanyagok jelentős hányadát ragadja magával (a csapadék első 40 %-a szállítja el a szennyezőanyagok 60 %-át).

1. ábra A lefolyás szennyezettsége a települési hidrológiai körfolyamatban (Dulovicsné, 1986)

A háztetőkről összegyűjtött csapadékvíz minőségének változása a tárolás következtében – külföldi példák

A háztetőkről lefolyó csapadékvíz felhasználását a mennyisége mellett kétségtelenül elsősorban a minősége határozza meg. Külföldön számos vizsgálatot végeztek a gyűjtött csapadék minőségének meghatározása érdekében. A hazánkban megjelent publikációk elsősorban a német példákra hivatkoznak. A tetővíz felhasználásában élen járó országok között ugyanis Németország természet- és társadalom-földrajzi viszonyai hasonlítanak leginkább hazánkéra (Csapák, 2009). Jelentősek Ország (2007-2008) belgiumi eredményei, aki a TELESŐ rendszerében ivóvízellátásra is használta a gyűjtött csapadékot. A német kutatás (Pálfi 1996) és a belgiumi vizsgálatok (Ország 2007-2008) közzétett minőségi paraméterei a **2. táblázat**ban találhatók.

Német kutatók 1994-ben 37 különböző jellegű esővíztárolóból (ciszternából) származó víz minőségét vizsgálták, és a mérések jelentős része igen jó vízminőséget regisztrált (három ciszternában ivóvízellátásra is alkalmas lett volna a gyűjtött víz). Házi jellegű egyéb hasznosításra (kertöntözés, WC öblítés, mosás) gyakorlatilag az összes vizsgált létesítmény vize alkalmasnak mutatkozott, de határozottan jobb volt a vízminőség ott, ahol a csapadékvizet a gyűjtést követően valamilyen mértékig előtisztították és a gyűjtőrendszereket megfelelően karbantartották. A szóban forgó vizsgálat sorozat alkalmával minden vízmintában kimutatták a koliform baktériumokat, és néhányban fekálkoliformokat is detektáltak, jobbra 100/100 ml alatti mértékben. Hasonló eredményeket mutattak ausztrál és új-zélandi kutatások (Csapák, 2009). Más források (Evans et al. 2007) arról számolnak be, hogy a nem megfelelően karbantartott tárolókban (pl. Thaiföldön és az Óceániai

Vízminőségi paraméterek		Belga eredmények	Német eredmények
pH	(-)	6,3-8	6.2-10.5
Vezetőképeség	(μ S/cm)	36-190	39-239
Klorid ion (Cl)	(mg/l)	1-16,7	-
Nitrát ion (NO ₃)	(mg/l)	0.2-4,7	0,3-0,8
Nitrit ion (NO ₂)	(mg/l)	-	0.-0,99
Ammónium ion (NH ₄)	(mg/l)	0,01-0,05	0,01-2,6
Foszfát ion (PO ₄)	(mg/l)	-	0- 0,23
Szulfát ion (SO ₄)	(mg/l)	8 alatt	-
Ca ion	(mg/l)	4,3-15,3	-
Mg ion	(mg/l)	0,14-0.52	-

2. táblázat Tárolt csapadékvíz minőségi paramétereinek szélsőértékei (Forrás: Csapák, 2009)

szigetvilágban) a *Camphilobacter* baktériumok mellett, egyes esetekben *Salmonella*, *Shigella*, *Clostridium*, *Crisptosporidium* és *Giardia* kórokozó szervezetekkel is találkoztak. Jelenlétük felhívja a figyelmet arra, hogy az egészségügyi kockázat akkor tekinthető minimálisnak, ha a gyűjtött vizet a zöldterület öntözésére, a WC-k öblítésre és mosásra használják fel, illetve arra is, hogy a tárolók karbantartása, időszakonkénti fertőtlenítése, illetve az esővíz utótisztítása mennyire fontos a fertőzések elkerülése érdekében.

A csapadékvíz tárolás funkcionális elemeit – a MSZ EN 16941-1 szerinti – a **2. ábra** szemlélteti.

- **GYŰJTÉS** (lokális, decentralizált, a vízgyűjtő tetőfelületen és a csővezeték rendszerben),
- **TISZTÍTÁS** (előtisztítás, esetleges további tisztítás),- esetleges hasznosulás
- **TÁROLÁS,**
- **ELOSZTÁS,** és
- **HASZNÁLAT** (hasznosulás és/vagy hasznosítás)

2. ábra A decentralizált csapadékvízgyűjtő rendszerek funkcionális elemei (CEN, 2016., Dulovicsné, 2016)

A hazai hozzáférhető eredmények közül a Nagykövácsiban (Csapák et Fehér, 2008), és Németkéren (Hádinger, 2012) végzett kutatások eredményeiről szólunk részletesebben. Mind a két tanulmány kistelepülési, kertvárosias környezetben vizsgálja a tetővizek hasznosítását. Tapasztalatok szerint ilyen környezetben a leginkább célszerű a csapadékvíz gyűjtést és felhasználást lakossági szinten megvalósítani.

A Nagykövácsiban végzett kutatás (Csapák et Fehér, 2008) tető- és tárolt-víz minőségi vizsgálati eredményeinek összefoglaló ismertetése (Csapák, 2009)

Nagykövácsi Pest megyei község, a budapesti (budai) agglomeráció része. A terület kiválasztását egy korábbi lakossági kérdőíves felmérés indokolta. Ennek eredménye ugyanis igazolta, hogy a karsztvidéken meglehetősen sok háztartás létesített az 1980-as években csapadékvízgyűjtő ciszternát (Csapák, 2006). A vizsgálatot pala (azbesztcement) héjazatú tetőn lefolyó vízre végezték. Többlépcsős mintavétel során két csapadékeseményt mintáztak meg. Az így nyert vízmintákon az ELTE-TTK Környezet- és Tájföldrajzi Tanszékének Geomorfológiai-, Talajtani- és Vízföldrajzi Laboratóriumában végezték a kémiai vizsgálatokat, ahol a nehézfémek és mikrobiológiai jellemzők meghatározására nem volt lehetőség.

A mintavételekre két csapadékesemény alkalmával került sor, 2007. június 14-én délután, illetve 2007. augusztus 30-án délelőtt. A mintavételek a csapadékból, a tetővízből és a tárolóból történtek meg. Az első mérés alkalmával egy zápor kezdeti „first flush” periódusát sikerült megmintázni, a második mintavétel során már egy 4-5 órája intenzíven zajló esőzés minőségi adatait mérték. A méréssorozatok során a betonból készült, cementvakolattal ellátott felszín alatti víztárolóból 66 napon keresztül rendszeres időközönként vettek mintát. A méréssorozatok eredményeire befolyást gyakorolt a vizsgált két 66 napos periódus eltérő időjárása. Az első ciklus során a havi középhőmérsékletek 21-23 °C körül, a második mérési periódus idején 10-14 °C közötti tartományban mozogtak.

A **3. táblázat**ban a két csapadékesemény során mért vízminőségi jellemzők átlagolt értékei szerepelnek.

Vízminőségi paraméterek		Csapadék	Tetővíz	Tároló
pH	(-)	6,3	8,0	8,6
Vezetőképeség	($\mu\text{S}/\text{cm}$)	37,55	101,8	152,1
Lúgosság	($\text{mg}\text{e}\acute{\text{e}}/\text{l}$)	0,129	0,537	1,039
HCO_3^-	(mg/l)	7,92	32,78	63,39
Összes keménység	($\text{mg}\text{e}\acute{\text{e}}/\text{l}$)	0,6	1,25	1,76
Ca ion	(mg/l)	2,04	18,05	29,14
Mg ion	(mg/l)	3,13	4,33	3,77
Állandó keménység	($\text{mg}\text{e}\acute{\text{e}}/\text{l}$)	0,47	0,72	0,72
Klorid ion (Cl^-)	(mg/l)	0	0	10,83
Nitrát ion (NO_3^-)	(mg/l)	2,12	6,7	3,96
Nitrit ion (NO_2^-)	(mg/l)	0	0,14	0
Ammónium ion (NH_4^+)	(mg/l)	1,41	1,20	0,60
Foszfát ion (PO_4^{3-})	(mg/l)	0,12	0,04	0,09
Szulfát ion (SO_4^{2-})	(mg/l)	5,04	7,28	2,79
KOI_{ps}	(mg/l)	7,76	8,76	8,16

3. táblázat A vizsgált csapadékesemény során mért vízminőségi jellemzők átlagértékei
(Forrás Csapák Alex, 2009)

Szembevetendő volt a tetőről lefolyó és a csapadékvíz közötti vízminőségi különbség. Ezt a palatetőre rakódott szennyeződés okozta. Érdemes felhívni a figyelmet a fajlagos vezetőképesség és a nitrát-tartalom megháromszorozódására, illetve a KOI enyhe növekedésére. A csapadékok során vett minták mind a csapadékvízre, mind a tetővízre, mind pedig a tárolt vízre vonatkozóan kedvező értékkel voltak jellemezhetők, a nitrit ion szennyezettség a kimutathatósági határt sem érte el. Csupán az ammóniumion és KOI_{ps} jellemzők lépték

túl a vízminőségi határértékeket, de azok sem jelentős mértékben. A talajvíz nitrát jellemzőihez képest a nitrát tartalom is kedvezőnek volt mondható.

A méréssorozat kétségkívül legérdekesebb része a tárolóban gyűjtött esővíz kémiai vízminőség-változásának a több mint két hónap kereszti nyomon követése volt. Ennek eredményeit a tetővízzel összehasonlítva a **4. táblázat** a nyári időszakra, és **5. táblázat** az őszi időszakra vonatkozóan mutatja be.

Vízminőségi paraméterek		Tetővíz		Tárolt víz
Tárolási időszak	(nap)	0	10	66
pH	(-)	8,6	7,3	6,8
Vezetőképeség	($\mu\text{S}/\text{cm}$)	127,6	152,7	148
Lúgosság	(mgeé/l)	0,64	0,90	0,70
HCO_3	(mg/l)	39,13	55,36	42,7
Összes keménység	(mgeé/l)	1,36	1,36	1,2
Ca ion	(mg/l)	23,64	24,84	24,04
Mg ion	(mg/l)	2,18	1,45	0
Állandó keménység	(mgeé/l)	0,71	0,45	0,5
Klorid ion (Cl)	(mg/l)	0	0	0
Nitrát ion (NO_3)	(mg/l)	12,43	10,87	24,21
Nitrit ion (NO_2)	(mg/l)	0,18	0,28	0,02
Ammónium ion (NH_4)	(mg/l)	2,08	1,02	0,24
Foszfát ion (PO_4)	(mg/l)	0,09	0	0
Szulfát ion (SO_4)	(mg/l)	14,57	16,75	10,39
KOI_{ps}	(mg/l)	2,32	12	7,2

4. táblázat Vízminőségi paraméterek változása nyári vizsgálat során (Forrás :Csapák, 2009)

A tárolóban jelentős vízminőség-romlás nem következett be a tartózkodási idő hatására, csak az egyébként várható reakciók voltak detektálhatók, pl. a nitrogén körfolyamatban. A szerves anyagok alakulása viszont eltérő volt a nyári illetve őszi időszakban.

Vízminőségi paraméterek		Tetővíz		Tárolt víz
Tárolási időszak	(nap)	0	10	66
pH	(-)	7,4	7,7	6,9
Vezetőképeség	($\mu\text{S}/\text{cm}$)	76	74,9	93,7
Lúgosság	(mgeé/l)	0,43	0,6	0,89
HCO_3^-	(mg/l)	26,43	36,6	54,48
Összes keménység	(mgeé/l)	1,15	0,84	0,94
Ca ion	(mg/l)	12,46	15,14	18,07
Mg ion	(mg/l)	6,48	1,06	0,47
Állandó keménység	(mgeé/l)	0,72	0,24	0,04
Klorid ion (Cl)	(mg/l)	0	0	0
Nitrát ion (NO_3^-)	(mg/l)	0,97	2,04	2,46
Nitrit ion (NO_2^-)	(mg/l)	0,1	0,13	0
Ammónium ion (NH_4^+)	(mg/l)	0,31	0,4	0
Foszfát ion (PO_4^{3-})	(mg/l)	0	0	0
Szulfát ion (SO_4^{2-})	(mg/l)	0	3,93	0
KOI_{ps}	(mg/l)	15,2	10,4	0,56

5. táblázat Vízminőségi paraméterek változása az őszi vizsgálat során (Forrás: Csapák, 2009)

A KOI vonatkozásában a méréssorozatok kezdetén jelentős volt a különbség a két kiinduló mintában. Az augusztusi tetővíz hatszor akkora KOI értékkel volt jellemezhető, mint a júniusi. A tárolás tizedik napján vett júniusi mintából a KOI határozott növekedése, míg az augusztusi mintában annak csökkenése következett be. Fontos megjegyezni azonban, hogy a tizedik napi mintavételt követő időben a KOI folyamatos csökkenése volt regisztrálható mindkét mérési periódus során. Egyéb vízminőségi mutatók esetében is a hosszúidejű tárolás során javulás volt megfigyelhető, ami arra utalt, hogy egy megfelelően karbantartott tárolóban a csapadékvíz minőségi romlás nélkül hosszabb ideig is eltartható.

A Németkéren végzett kutatás (Hádinger, 2012.) tárolt-víz minőségi vizsgálati eredményeinek összefoglaló ismertetése

Németkér Tolna megye északi részén, Paks-tól 15 km-re fekvő mintegy 2000 lélekszámú kistelepülés. A vizsgált helyszínen csapadékvíztároló nem volt, így a mintákat műanyag hordókban gyűjtötték. A víz betoncserép és hullámpala tetőhéjazatú épületekről folyt le az ereszcsonatorkon keresztül. A gyűjtés március 1-én kezdődött, és augusztus végéig tartott. Minden mintavételt megelőzően egy hónapig, összesen öt minta vételével történt a gyűjtés, a mintavétel utáni kiürítéssel, biztosítva az egy hónapos átlagmintát. A hordókat textildéssel

látták el, a bogarak és tetőhéjazatából erodált anyagok visszatartása érdekében, a tetővíz gyűjtés előtisztítását biztosítva..

A következő **6. táblázat**ban a pH, vezetőképesség és CaO keménység mért mutatói láthatók.

Vizsgált időszak	vezetőképesség ($\mu\text{S}/\text{cm}$)		pH (-)		CaO keménység (mg/l)	
	betoncserép	pala	betoncserép	pala	betoncserép	pala
március	180	160	6,4	6,6	19	16
április	180	100	7,3	7,1	7	3
május	180	110	6,0	6,5	4	4
június	180	100	7,3	7,4	10	6
augusztus	180	100	5,4	5,7	3	9
átlag	180	114	6,48	6,66	9	7,6

6. táblázat A vezetőképesség, pH, és CaO keménység mért mutatói (Forrás: Hádinger, 2012.)

A **7. táblázat**ban a N háztartás mutatóinak összefoglalása látható.

Vizsgált időszak	NO_2 -N (mg/l)		NO_3 -N (mg/l)		NH_4 -N (mg/l)	
	betoncserép	pala	betoncserép	pala	betoncserép	pala
március	0,095	0,077	4,8	3,3	1,204	0,997
április	0,067	0,049	3,9	4,5	1,324	0,788
május	0,026	0,056	0,6	1,83	1,035	0,903
június	0,025	0,03	0,5	1,3	1,43	1,256
augusztus	0,32	0,133	0,9	1,6	0,55	1,031
átlag	0,107	0,069	2,14	2,546	1,109	1,003

7. táblázat A N háztartás mért mutatói (Forrás: Hádinger, 2012)

A **8. táblázat** a PO_4 -P és a KOI_k mérési eredményeit mutatja.

Vizsgált időszak	PO_4 -P		KOI_k	
	betoncserép	pala	betoncserép	pala
március	80	70	51,3	42,3
április	90	80	47	60
május	30	20	73	45
június	90	40	148	89
augusztus	40	90	111	99
átlag	66	60	86,46	87,06

8. táblázat a foszfát (PO_4 -P) és a kémiai oxigénigény (KOI_k) mérési eredményei (Forrás: Hádinger, 2012)

A táblázatok alapján megállapítható, hogy a gyűjtött minták mindegyike jó vízminőséget bizonyít, az augusztusi mintát leszámítva a palatetőről gyűjtött víz kisebb vezetőképességet mutatott, mint a betoncserép tetőről származó. Az augusztusi hónap rosszabb eredményei arra vezethetők vissza, hogy ebben a hónapban Németkéren egyáltalán nem esett csapadék, csak a mérést megelőző napokban, két nap alatt 8,3 mm.

A gyűjtött csapadék savas jellegű. A nitrit- és ammóniumion méréseiből megállapítható, hogy az augusztusi aszály utáni betoncserépről lefolyó friss esővízből vett minták utalnak a legrosszabb minőségre. A KOI szennyezettség nagy szerves anyag tartalmat igazol, és az összes mutató közül ez tekinthető a leggyengébbnek.

Bakterológiai vizsgálatokat a betoncserép tetőről vett mintákban végzett az Országos Epidemiológiai Központ, különféle táptalajokon. Véres agar táptalajon többségében a talajban is megtalálható *Bacillus* spp., *Staphylococcus* spp. baktériumok tenyészttek ki. Az esővíz mintában még *Pseudomonas fluorescens* baktériumokat detektáltak, de humán patogén baktériumokat (pl. *E.coli*, *Salmonella* spp., *Vibrio*

spp., *Legionella* spp.) nem tudtak kitenyészteni (Hádinger 2012)..

Ezek a vizsgálatok a tárolt víz felhasználhatóságát igazolták, ugyanakkor nyomatékossították az előtisztítás fontosságát is.

Érdekes – bár vitatható – elképzelés a tetővíz szennyezettségének mérséklésére az **1. képen** látható a „tölcséres” tetővíz-gyűjtés, aminek segítségével a tetőfelületről összegyűlő és lemosott szennyeződések visszatartását „álmodta” meg az építész (www.eautarcie.org/hu/03a.html).

1. kép Tölcséres tetővízgyűjtő rendszer (www.eautarcie.org/hu/03a.html)

A tárolt víz minőségére vonatkozó összefoglaló megállapítások

A két, részletesen elemzett hazai vizsgálat eredményeit áttekintve fontos megjegyezni, hogy mindkét mérőssorozat a tárolt víznek vidéki környezetben, családi házas beépítés során, használati vízként történő felhasználhatóságát igazolta. A Nagykovácsiban végzett vizsgálatok a szerves anyagra vonatkozóan jobb minőségről adtak számot, de meg kell jegyezni, hogy ez a tárolás eltérő módjából, és a tárolótér ottani karbantartásának nagyobb gondosságából is származhatott. A vezetőképesség kivételével a betoncserép-fedésű tetőről lefolyó víz valamivel kedvezőbb tulajdonságú a felhasználás szempontjából.

A vizsgálatok kiterjedése eltérő volt, ezért nem minden paraméter tekintetében van lehetőség részletes, összehasonlító elemzésre.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az integrált települési vízgazdálkodás egyik lényeges eleme a települési csapadékvíz-gazdálkodás, melynek fontosságát a klímaváltozás következtében egyre jelentősebbnek tekinthetjük. Igazolja ezt az ivóvízkészletekben jelentkező csökkenés és az csapadékokban tapasztalható hektikus egyenlőtlenség. Mindkettőből fakadó gondokat enyhítheti az ésszerűen alkalmazott csapadékvíz használat.

A használatot korlátozhatják a mennyiségi és minőségi paraméterek által határolt adottságok. Jelen tanulmányban a felhasználhatóság szempontjából a csapadékvíz minőségének elemzése képezte a célt. A vizsgálat során számos befolyásoló tényező hatására tértünk ki, melyek közül a települési csapadékvíz-gazdálkodásban a tárolt vízre vonatkozó adottságo-

kat tekinthetjük a legfigyelemre méltóbbaknak. Ezért, arra fordítottuk a fő hangsúlyt és a hazai környezeti adottságokat figyelembevevő, kistéleplési méréseket tárgyaltuk a legbővebben, a Nagykovácsiban és Németkéren végzett hazai mérések eredményeinek összefoglalásával. Mindkét minőségvizsgálat alapján megállapítható, hogy a tárolt csapadékvíz használati vízként igénybe vehető a családi házas beépítésű, külvárosi területen, ahol a levegő szennyezettsége – elsősorban a mérsékelt gépjárműforgalomnak köszönhetően – kevésbé jelentős.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Batizné, Ferdinánd J. (2007): A környezeti hatásvizsgálatok módszertana, Légszennyezési hatások in: Dulovics, Dné., Telekes, G. (2007): A környezeti hatásvizsgálatok módszerei, SZIE, YMÉK, Jegyzet, Kézirat.
- Budai, P., Clement, A. (2011): Burkolt útfelületek nehézfém szennyezettsége, MaSzeSz HÍRCSA-TORNA március-április pp. 15-22.
- Buzás, K., Budai, P. (2008): Az autópályákról és nagy forgalmú közutakról lefolyó csapadékvíz TPH szennyezettsége, MaSzeSz HÍRCSATORNA március-április pp. 9-15.
- Buzás, K. (2009): A közúti közlekedés hatása a felszíni csapadékvíz-lefolyás szénhidrogén szennyezettségére, Doktori (PhD) értekezés, BME Építőmérnöki Kar, Budapest.
- Csapák, A. (2006): Nagykovácsi vízgazdálkodása – egy kérdőíves felmérés eredményei, in: Magyar Hidrológiai Társaság Országos Vándorgyűlése CD, MHT, Pécs.
- Csapák, A. (2009): Települési vízgazdálkodás, lakossági csapadékvíz-gyűjtés és felhasználás, Doktori (PhD) értekezés, ELTE TTK, Budapest.
- Csapák, A., Fehér, K. (2008): A vízminőségi mutatók változása a tárolt csapadékvízben Hidrológiai Közöny 3. szám, pp. 57-60.

- CEN (2016) : MSZ EN 16941-1- A keletkezés helyén hasznosító, nem ivóvízellátó rendszerek 1. rész. Csapadékvíz hasznosító rendszerek.
- Dulovics, Dné (1986): A csatornázás rendszerei és a rendszerek fő részei, in: Markó, I. szerk. (1986): Települések csatornázási és vízrendezési zsebkönyve, Műszaki Könyvkiadó, Budapest., pp. 22.
- Dulovics, Dné.(2008): Változások a csatornarendszerek mértékadó üzemállapotaiban, MaSzeSZ HÍRCSATORNA, március-április, pp.3-8.
- Dulovics, Dné, (2011): A továbbfejlesztett MSZ EN 752 „Települések vízelvezető rendszerei” c. európai szabvány MaSzeSZ HÍRCSATORNA, július-augusztus, pp. 3-15.
- Dulovics, Dné. (2016): A csapadékvíz helyben történő hasznosításának európai magyar szabályozása, MaSzeSZ HÍRCSATORNA, 5-6-szám. pp. 32-45.
- Evans, C.A., Coombes, P.J., Dunstan, R.H., Harrison, T. ((2007): Identifying the major influences on the microbial composition of roof harvested rainwater and the implications for water quality, Water Science and Technology 55/4, pp. 245-253.
- Gayer, J (2004): Települési csapadékvíz-elhelyezés az integrált vízgazdálkodás tükrében Doktori (PhD) értekezés, Corvinus Egyetem, Budapest.
- Gayer, J., Ligetvári F. (2007): Települési vízgazdálkodás csapadékvíz-elhelyezés, KvVM, Budapest.
- Háding, J. (2012): Az esővíz hasznosításának lehetőségei és szerepe a vízgazdálkodásban (The opportunities of rainwater utilization and its role in water management) Óbudai Egyetem RKK: Környezetvédelmi Intézet, MaSzeSZ diplomadíjas BSc.szakdolgozat, Budapest. Konzulensek: Bodáné Dr. Kendrovics Rita és Dulovics Dezsőné dr.
- Horváth, A. (2011): Roof runoff quality and reduction possibility of the pollutants. Pollack Periodica –An International Journal for Engineering and Information Sciences, Pécs, Vol.6. No.1. pp.107-116.
- Horváth, A., Buzás, K.(2013): Zinc and copper in roof runoff, Water Science and Technology 67. pp. 1734-1739.
- Katona, E. (1989): A vízminőség-szabályozás kézikönyve, AQUA, Budapest.
- Ország, J. (2007-2008): Az esővíz minősége, a www.ivotiz.hu és Vízőnellátó, a www.eautarcie.org/hu/03a.html, internetes hozzászólásokban.
- Pálfi, Á. (1998): Az esővíz hasznosítás bakteriológiai és kémiai értékelése) Műszaki Információ, Környezetvédelem, 5-6. szám, pp.55-61.